

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • יום רביעי י"ט אדר"א תשע"א

2

ומצינו בדברים שהתורה נקנית בהם שני דברים: 'בשמחה' והשמח בחלקו, 'בשמחה היינו שהוא לומד מתוך שמחה, והשמחה הזאת נותנת לו כוח ללמוד, זה מעניין אותו וממריץ אותו ללמוד, 'יהשמח בחלקו' היינו ששמח גם אחרי שלמד, כי הוא עשה דבר טוב מאד, והוא עשיר בעל רכוש רוחני, ושמח בחלק התורה שיש לו. וידוע מה שכתבו בספרים כי 'השמח בחלקו' שייך לא רק בענייני העולם הזה אלא גם בענייני רוחניות, שאדם צריך לשמוח במעשים הטובים שהוא עושה.

והדברים מפורשים בספרי המוסר שאדם צריך להכיר ולדעת את מעשיו הטובים ולשמוח בהם, כך כתב החובת הלבבות (שער הכניעה פ"ט) וכן כתב גם בספר מסילת ישרים פ"ג, "שיעלה לפניו זיכרון כלל מעשיו וישקול אותם כמו כן במאזני המשקל הזה לראות מה יש בם מהרע למען ידחה ואתו, ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו", עכ"ד, זוהי השמחה שמרבים בה בחודש אדר, שמחה שבאה מחמת אהבת השם והכרת חשיבות המצוות, ומשנכנס אדר החיוב הוא להכיר יותר ויותר את חשיבות המצוות, כדי לעורר יותר את השמחה מחמת הכרת חשיבותם.

אמנם צריכים אנו להבין מפני מה מרבים בשמחה זו דווקא בחודש אדר? הרי גם בכל השנה יש חיוב לעבוד את השם בשמחה, וכמו שכתוב (תהלים ק, ב) "עבדו את השם בשמחה", ומפני מה תיקנו חכמים להרבות בשמחה של מצוה דווקא בחודש אדר יותר מכל ימות השנה.

ונראה הטעם בזה, מפני שחודש אדר זהו זמן המסוגל יותר לשמחה של מצוה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת פח, א) שבימי אחרשוש חזרו וקיבלו את התורה מאהבה, כי קבלת התורה הקודמת במעמד הר סיני הייתה מיראה, דהיינו כמו שביאר המהר"ל, מתוך כפייה שכלית והבנה שכדאי להם לקבל את התורה, והבינו שאין להם ברירה אחרת זולת זה, כי בלא תורה החיים אינם חיים וסתם חיי שעה אינם שווים כלום.

אבל בימי אחרשוש קיבלו את התורה מאהבה בלי שום חשבונות, לא מפני שהבינו שזה כדאי, אלא מתוך אהבת התורה, שהתורה משכה אותם, וכמו שיש כאלו שאינם יכולים להפסיק ללמוד בגמר הסדר, ומפסיקים רק מתוך ההכרח שאין ברירה אחרת, אבל חבל להם שכבר נגמר הסדר, וכמעט שלא הרגישו שעבר הזמן כל כך מהר, זה נקרא אהבת תורה. ומסתבר שתמיד הייתה אהבת תורה בכלל ישראל, גם במעמד הר סיני, וכי משה רבינו או יהושע בן נון היה חסר להם אהבה? ודאי שלא, אבל דרגת האהבה של הכלל לא הייתה מספיק בשלמות עד לימי אחרשוש.

וקבלת התורה מאהבה בימי אחרשוש הייתה מאהבת הנס, שראו את הניסים שנעשו עימם, ואף על פי שהנס היה נסתר, הם היו בעלי אמונה, וכפי שביאר מו"ר הגה"צ ר"א"א דסלר זצ"ל בספר מכתב מאליהו (ח"א עמ' 76) כמה אמונת חכמים הייתה להם, שהאמינו לדברי מרדכי שהגזירות באו כעונש על החטא שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אף על פי שבדרך טבעית היה נראה שלא זו סיבת הגזירות.

והרי סעודתו של אחרשוש הייתה סעודה כשרה, וכמו שאמרו חז"ל (ילקוט אסתר א) על הפסוק "לעשות כרצון איש ואישי" - לעשות כרצון מרדכי והמו, ואם כן לא שתו שם יין נסך, אבל כיוון שנהנו מסעודתו של אחרשוש, שאין זה מתאים לכלל ישראל להיות בקירוב הדעת עם גוי כאחרשוש, כזו התקרבות אינה טובה, ואם רק יחידים היו נכשלים בזה לא היה נורא כל כך, אבל מפני שכל הציבור וכלל ישראל נכשלו בזה, זה כבר היה חטא להיענש עליו.

ואע"פ שגזירות המן היו רק תשע שנים לאחר מכן, ובדרך הטבע היה נראה השתלשלות הדברים שהגזירות באו מפני שמרדכי לא השתחוה

כתוב בגמרא (תענית כט, א) "משנכנס אדר מרבים בשמחה", יש חיוב להרבות בשמחה בחודש אדר, הפשט הפשוט בזה הוא, להרבות בשמחה של מצוה, כי סתם שמחה שאין בה מצוה, אינה מצוה אלא הוללות, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות יום טוב ו, כ) לעניין שמחת יום טוב, שלא נצטווין אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל.

יש פסוק בקהלת (ב, ב) "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה", היינו שהשחוק הוא בוודאי הוללות, אבל על שמחה יש שאלה וצריך לברר "מה זו עושה", מה עשה את השמחה ומה השמחה עשתה, מה היא סיבת השמחה ומה השמחה פועלת, והרי זו תלוי בכל שמחה לגופה, לפעמים השמחה היא טובה ופעמים שאינה טובה.

וכבר דיברנו כמה פעמים שהשמחה נצרכת היא לבריאות גוף האדם, וכמו שכתב בספר החינוך (תפח) שגוף האדם צריך ארבעה דברים, מזון ושינה, וכן צריך מנוחה בנוסף לשינה, כי אדם אינו יכול להיות פעיל כל הזמן, וכשאינו ישן הוא מתמוטט מרוב פעילות, והדבר הרביעי הוא השמחה, שהגוף צריך שמחה, והשמחה נותנת כוחות לאדם, כי אדם שאינו שמח הרי הוא עצוב ואין לו מרץ, ומחמת חסרון השמחה הרי הוא שרוי בדיכאון, לכן צריך שמחה. אבל שמחה צריכה סיבה, ועלינו לדעת מה הם הדברים שנותנים שמחה.

הנה השמחה הפשוטה ביותר אינה שייכת כלל למצוה, כמו אדם ששבע ואינו צמא, אם יש לו איזה אכילה מתוקה או שתייה מתוקה, הרי מחמתם הוא שמח ומרגיש בטוב, או ששותה איזה משקה לעורר את השמחה, שמחה כזאת באה ממילא ללא שום סיבה רוחנית, ורק הסיבה הגופנית היא שנותנת את השמחה, שמחה כזאת היא סתם הנאת העולם הזה, מה זה העולם הזה? חיי שעה? מה יש לאדם מזה? שום דבר. אבל שמחה שיש בה מצוה היא שמחה עם תועלת, יש שמחה שנותנת חיזוק, ויש שמחה שבאה מחמת חיזוק.

ושמעתי אתמול מאדם ששמע מכלי ראשון, מעשה באחד שלמד בסלבודקא בחוף לארץ, והיה לומד בהתמדה כל הסדר במשך שעות רצופות, ופעם אחת פגש בו הסבא מסלבודקא אחר הסדר ואמר לו, אני מכיר אותך שאתה צדיק, אבל אתה עושה רושם של רשע, כך אמר ולא יסף, למחרת ניגש הלה אל הסבא מסלבודקא ושאלו מה הייתה כוונתו, במה הוא צדיק ומדוע הוא נראה רשע, שלכאורה אלו הם שני דברים הסותרים זה לזה.

ואמר לו הסבא מסלבודקא, כי מכיוון שאתה לומד ארבע שעות רצופות הרי זה סימן שאתה צדיק, כי אתה לומד סדר שלם רצוף בלי בטלה באמצע, ואם זה מעניין אותך זוהי תורה לשמה, אך כיצד אתה יכול לצאת מהסדר בלא שיכירו עליך את השמחה, הלא עשית דבר כל כך טוב, ואם היית מחשיב את התורה היה עליך לשמוח בזה, ורק רשע אינו שמח במה שהוא לומד, אבל צדיק צריך לשמוח בתורה שלו, כי מי שהוא צדיק יודע את חשיבות התורה, שיש בה דבקות בהקב"ה, כמאמרם קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, והדבקות בתורה מתוך שמחה היא דרגה של אהבת השם, כי השמחה היא מענפי האהבה כמו שכתב המסילת ישרים פ"ט, והיכן היא השמחה שלך!?

והעיד המספר על אותו אדם כי מאז שמע כדברים האלו מהסבא מסלבודקא, השפיעו עליו הדברים, והיה שרוי תמיד בשמחה, תמיד היה מדבר בסבר פנים יפות, ותמיד עם מצב רוח טוב, חברתו נעימה וצהלתו בפניו, ואמנם המשיך ללמוד תורה בשמחה, אך גם לאחר עסק התורה היה שרוי בשמחה, שמחה של מצוה הנמשכת, זה נקרא עבודת השם בשמחה, שהעבודה היא מתוך שמחה, והעבודה משמחת אותו.

להמן, והרי זו לכאורה טעות גדולה ומשגה פוליטי להרגיז כך את המן שהיה משנה למלך, ואם כן היו יכולים להאשים את מרדכי בכל הגזירות שגרם לזה במה שהחמיר חומרא יתירה על עצמו שלא להשתחוות להמן, אך הם לא האשימו את מרדכי, אלא האמינו לדבריו באמונת חכמים שלמה, שגזירת המן היא מחמת החטא שנהנו מסעודתו של אחשוורוש, ועשו תשובה וצמו שלושה ימים לילה ויום, מתוך אמונה שאכן באה הגזירה מחמת חטאם של הציבור. ואחר כל זה זכו שנעשה להם נס, וראו את חסדי שמים ואת ההשגחה, ומתוך כך קיבלו אהבת השם.

והלא ידוע מה שכתוב בספרים שבכל שנה ושנה חוזרת ההשפעה של המאורע שהיה באותו הזמן, בחג הפסח יש השפעה לחירות מהיצר הרע וממלאך המוות, ובחג השבועות יש השפעה לזכות לתורה, ובחג הסוכות יש השפעה לשמחה של מצוה - שמחת כפרת העוונות, וההשפעה הזאת חוזרת בכל שנה ושנה, וכן בימי הפורים יש השפעה לזכות בהם לאהבת השם, והשמחה היא מענפי האהבה כמו שכתב במסילת ישרים פ"ט, לכן יש לנצל את הזמן המסוגל לאהבת השם ושמחה של מצוה, שכל אחד ישמח במעלות שיש לו.

אך הבעיה היא שככל שהאדם הוא יותר בעל מדרגה ויותר בעל מעלה, כך הוא מרגיש בעצמו יותר חסרונות, ונדמה לו שהוא רשע.

והוא במשלי (כא, יב) "משכיל צדיק לבית רשע" - הצדיק יודע מה שנעשה בביתו של הרשע, מהיכן הוא יודע? שמעתי מהגה"צ ר' אבא גרוסברד זצ"ל בלומז'א בשם הסבא מקלם לפרש בזה, כי הצדיק יודע ומכיר את כל המחשבות ואת כל פיתויי היצר הרע שיש לרשע, מפני שהיצר הרע - השטן - מלאך המוות - שמפתה את הרשע, הוא גם מפתה את הצדיק, כי היצר הרע פיקח מאד ומעניין ומפתה גם את הצדיקים בכל מיני חשבונות. וכמו שביאר בחובת הלבבות שער ייחוד המעשה כמה מיני פיתויים וחשבונות שהיצר הרע מפתה בהם את הצדיקים, בדברים שהם עלולים להיכשל בהם מחמת צדקותם.

ויש שם בחובת הלבבות חשבונות ופיתויים פסיכולוגיים על פי חכמת הנפש, שהפסיכולוגים הגדולים בעולם בוודאי היו מתפעלים אם היו יודעים מזה, וכמו שידוע כי פסיכולוגים רבים היו מתפעלים מפיקחותו של הסבא מסלבדוקא, כיצד הוא מבין דברים יותר ממה שהם מבינים, והדרך להשיג את כל זה היא מהתורה ומאמרי חז"ל שיש בהם חכמת הנפש שאין לתאר, והחובת הלבבות בעצמו הביא שם פסוקים ומאמרי חז"ל כמקורות לדבריו.

וזהו ביאור הכתוב "משכיל צדיק לבית רשע", דהיינו שהצדיק יודע את פיתויי היצר הרע שיש לרשע, מפני שכל צדיק יש לו גם כן רשע בתוכו, והיצר הרע נמצא גם בתוך לבו ומפתה אותו, והרי הוא יודע בעצמו מה זה רשע, ו"משכיל לבית רשע" מתוך מה שהיצר הרע מפתה אותו בעצמו, ועל ידי זה הוא כבר יודע מה שהרשע עושה.

אמנם, יש צדיקים כאלה שעדיין אין להם את חכמת הנפש לדעת מהו יצר הרע ומהו יצר הטוב, והם חושבים על עצמם שהם רשעים, ואינם שמחים במעלות שיש להם, ושמתים לב שכל מי שבא אלי להתאונן על עצמו בדברים כאלה, האמת היא בדיק להיפך ממה שהוא חושב. וכן בימים האחרונים באו לידי כמה מקרים שכל מי שבא להתאונן טעה בזה, שהוא באמת מצוין גדול בשלמות גדולה ביראת שמים ומידות טובות וכישרונות, ואף על פי כן הוא חושב שהוא אפס, והיצר הרע הוא זה שמפתה אותו לחשוב כך, לחשוב מחשבות שהוא רשע, נגד המצוה, נגד המרבים בשמחה.

ודרכם של רשעים שאף על פי שבפנימיותם הם עצובים, מראים הם כלפי חוץ כאילו הם שמחים, אבל באמת אין זו אלא הצגה ובפנימיותם אינם שמחים, וכמו שיש עשירים רבים שיש להם צרות יותר מאשר לעניים, אך כלפי חוץ הם מסתירים זאת ומשתדלים להראות פנים שמחות.

אבל סתם עצבות באה מתוך היצר הרע, מחמת חוסר הרגשת החשיבות העצמית, שהאדם אינו מעריך את עצמו, וזהו דבר המזיק מאד-מאד, וצריכים מאד-מאד להיזהר מכך, יש כאלה שמתייאשים ואינם יודעים שיש להם כוחות, וכמו שיש בענייני הגוף שהאדם אינו מאמין בעצמו, ואינו רוצה לעשות איזה פעולה שתועיל לו, מפני שאינו חפץ להאמין שזה יועיל לו, והיצר הרע מפתה אותו לחשוב שכך הוא מצבו, כאילו שאינו יכול להיות יותר טוב.

ומצוי לפעמים שאדם משלה את עצמו, ומכניס לראשו איזה תיאוריה על עצמו שהוא כך, עד שאי אפשר לשנות את דעתו לומר לו שהוא טועה

והרי אלו דמיונות, כי הוא לא יאבה להאמין לזה, והעצה היחידה היא לומר לו לדבר, אך אתה צודק שאין לך כוחות, אבל יש עצה לתת לך כוחות בדרכים אחרות כגון על ידי תרופות וכדומה, כמו שיש היום כל מיני תרופות שנותנים כוחות להתמודד עם קשיים נפשיים או רוחניים.

יש עצות לכל דבר, כמו ששגור בפי יועצים הביטוי 'תקפוץ למים', ויש כאלה שאינם מבינים את המשמעות הנכונה בזה, ומתוך מרירותם עלולים לחשוב שהכוונה בזה לאבד עצמם לדעת, מתוך שהם מיואשים וחושבים שכבר אין להם מה להפסיד, אבל לא כך הדרך, אלא כמו נחשון בן עמינדב שהיה הראשון שקפץ לים, אחר ששמע את הצינור מפי משה רבינו שנאמר לו מפי הגבורה "דבר אל בני ישראל וייעצו", ונחשון בן עמינדב היה בעל אמונת חכמים לסמוך על דברי משה רבינו שיתקיימו, ועל סמך זה לא פחד לקפוץ למים.

וכבר היה אחד שאמר לי כי יעצו לו שיעשה דבר שיכול לעזור לו, אך הוא ממאן לעשותו בחשבו שזה לא יעזור לו, ואמרת לו כי טועה הוא, מפני שאחר ששמע מפי מומחים שזה יעזור לו, אזי צריך הוא לכל הפחות לנסות ולראות מה יהיה, אפילו אם זה דבר שקשה לעשותו, הרי מבטיחים לו שאם יעשה כן "ויקפוץ למים" יסתלקו ממנו כל הקשיים, ואם כן אינו מפסיד אלא רק מרוויח בזה, וכנהנה יש הרבה עצות שיכולים לסמוך עליהם ואין בהם שום סיכון, והרבה קשיים יכולים להימנע על דם.

והעצה לכל אחד היא, שיכיר את מעלותיו וישמח בהם, ואין זו גאוה שיידע שהוא צדיק, כי צדיק הוא מי שאינו רשע ועושה את כל מה שהוא יכול לעשות, ואמנם אינו צדיק כמו משה רבינו, ואף לא 'פני לבנה' כיהושע בן נון, אבל אם הוא עושה כל מה שיכול לעשות ויותר מזה אינו יכול, יצא ידי חובתו, וכבר יכול הוא להיות בטוח שכל מה שיהיה עימו יהיה טוב, אשר זהו שער הביטחון בחובת הלבבות לאחר שער ייחוד המעשה, שאדם שעושה הכל לשם שמים, יכול להיות סמוך ובטוח שכל מה שיהיה עימו יהיה טוב, ואף היסורים שבאים עליו גם הם לטובתו, כי היסורים הם התרופה הכי טובה שיכולה להיות, והוא רק מרוויח בזה.

אמנם זה שייך רק אם אדם עושה כל מה שהוא יכול, כי אז יכול להיות בטוח בעצמו שהכל יהיה טוב, אבל אם הוא מתרשל מקיום חובתו בעולמו, כיצד יכול להיות בטוח בזה? ואילו אם הוא עושה את כל מה שהוא יכול - עליו לשמוח בזה, שהרי לדבריו עשה כל מה שהוא יכול, ואם הוא סבור שיש בכוחו להוסיף עוד, אזי אדרבה שיעשה יותר, ומדוע אינו עושה? ואם זה רק מפני שאינו יכול הרי הוא צדיק.

כאשר אדם חושב לעצמו חשבונות כאלה עם שכל הישר, הרי הוא שרוי תמיד בשמחה, כי אינו חייב אלא במה שיש בכוחו לעשות, ומה שאינו יכול לעשות אינו חייב בזה, וצריך לבדוק בכל דבר אם זה בכוחו, וכאשר מתעורר ספק שמא אין זה בכוחו, ואם יתאמץ יותר מכוחותיו עלול הוא להיגזק מזה, אזי צריך להחמיר מספק - והחומרא היא ישב ואל תעשה עדיף, שאסור לו לעשות דבר שמזיק לעצמו.

והשיעור לכך מבואר בספר מסילת ישרים פ"ט, שכתב שהזהירות צריכה להיות בחשבון לפי מנהג העולם, "והכלל להבחין בין שתי היראות הוא מה שחילקו חז"ל באמנם (פסחים ח) היכא דשכיח היזיקא שאני, כי מקום שההיזק מצוי ונדע, יש להישמר, אך מקום שאין ההיזק נדע, אין לירא. ועל כיוצא בזה נאמר (חולין מו) ריעותא דלא חזינן לא מחזקינן, ואין לו לחכם אלא מה שענינו ראות", כי אדם צריך לחיות חיים נורמאליים כדרך העולם, לא פחות מדי ולא יתר על המידה, ועל ידי זה יכול להיות בשמחה רבה.

אנחנו צריכים להשתדל בזה, להיות 'מרבית בשמחה' כבר מעכשיו מיד, בלא שנסיה דעתנו מהשמחה של מצוה, וכמו שסיפרנו על האדם ששמע מהסבא מסלבדוקא על חובתו להיות בשמחה, ומאז היה שרוי תמיד בשמחה.

לעילוי נשמת ראש משפחתנו
הרב זכריה יחיא ב"ר שלום חשאי זצ"ל
ממשכמי בית המדרש, האיר פנים לכל אדם
נלב"ע י"ח אדר א' תשע"א
ת.נ.צ.ב.ה.